

УДК 336:330.567

Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств

Г.М. Коцюрубенко

Розроблено та обґрунтовано систему показників оцінювання фінансового стану домогосподарств, запропоновано їх граничні значення. Окреслені напрями використання розроблених показників. Наведено складові формування та забезпечення фінансової стійкості домогосподарств.

Ключові слова: фінансові ресурси домогосподарств, фінансовий стан, фінансова стратегія.

Составляющие обеспечения финансовой устойчивости домашних хозяйств

А.Н. Коцюрубенко

Разработана и обоснована система показателей оценивания финансового состояния домохозяйств, предложены их предельные значения. Определены направления использования разработанных показателей. Приведены составляющие формирования и обеспечения финансовой устойчивости домохозяйств.

Ключевые слова: финансовые ресурсы домохозяйств, финансовое состояние, финансовая стратегия.

Components of financial stability ensuring of the households

A.N. Kotsiurubenko

System of indicators for assessing the financial condition of households are developed and substantiated, their limit values are proposed. Directions for the use of the developed indicators are determined. The components of the formation and ensuring the financial stability of households are given.

Keywords: financial resources of households, financial condition, financial strategy.

Вступ. Важливою складовою стабільного розвитку економіки України виступають фінансові ресурси домогосподарств як інституціонального сектора, який є єдиним постачальником трудових ресурсів, найбільшим споживачем товарів і послуг та акумулятором інвестиційних ресурсів економіки. Формування, розподіл та використання фінансових ресурсів, як стадії процесу управління фінансовими ресурсами, обумовлюють фінансовий стан домогосподарства, позитивний характер якого свідчить про фінансову стійкість домогосподарства. Ефективність управління фінансовими ресурсами домогосподарства проявляється безпосередньо у забезпеченні його фінансової стійкості.

Дослідженню особливостей формування та використання фінансових ресурсів домогосподарств в умовах трансформаційних процесів присвячено напрацювання С. Белозьорова, Н. Героніної, О. Гладуна, І. Санько, В. Суркіна та інших. Проблематику формування фінансового потенціалу та фінансового стану, забезпечення фінансової стійкості домогосподарств розглядали А. Берегуля, А. Вдовіченко, Ю. Воробйов, В. Ворошило, Т. Кізіма, П. Шваб та інші.

Однак, навіть з огляду на наявність досить численної кількості публікацій, питання щодо оцінювання фінансового стану домогосподарств залишається актуальним і потребує подальших наукових пошуків щодо формування способів оцінювання фінансового стану та визначення фінансової стійкості домогосподарств. У наукових напрацюваннях при аналізі та оцінювання фінансового стану в першу чергу здійснюється дослідження динаміки та структури доходів та витрат домогосподарств. Поряд

Коцюрубенко Г. М. Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств / Г. М. Коцюрубенко // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – 2015. – № 26/1. – 235 с. – С. 190-195

з тим, оцінювання фінансового стану та дослідження фінансової стійкості має більш широкі сфери прояву.

Значимість розробки показників обумовлюється становлення домогосподарств як учасників фінансових відносин та важливістю урегулювання інтересів учасників фінансового ринку в частині недопущення втрат або їх максимального уникнення для мінімально необхідних розмірів фінансових ресурсів, що є життєво важливими для учасників домогосподарства.

Метою статті є розробка показників моніторингу фінансового стану домогосподарств як основи для прийняття рішень щодо забезпечення фінансової стійкості.

Предметом проведеного дослідження виступають теоретичні та методичні положення з управління процесом формування, розподілу та використання фінансових ресурсів домогосподарств.

Основна частина. У переважній більшості випадків оцінювання стану формування, розподілу та ефективності використання фінансових ресурсів домогосподарств зводиться до оцінювання окремих складових процесу контрагентами домогосподарства, що зумовлює використання таких методик оцінки, які зорієнтовані на розкриття та облік окремих показників, зокрема визначення фінансового стану домогосподарства. Такий підхід веде до певної односторонності оцінки: формування та використання фінансових ресурсів розглядаються як допоміжні складові визначення фінансового стану домогосподарства, поряд з тим, фінансовий стан є безпосереднім наслідком формування, розподілу та використання фінансових ресурсів домогосподарств та індикатором фінансової стійкості домогосподарства.

Серед дослідників теоретичних питань функціонування домогосподарств у складі суб'єктів фінансових відносин увага акцентується на методичних підходах, що ґрунтовані на визначенні фінансового стану домогосподарства за допомогою коефіцієнтів, розрахунок яких дає змогу дослідити загальний фінансовий стан домогосподарства та здійснити оцінку структури та складу доходів та витрат в розрізі ліквідності, прибутковості та здатності забезпечувати фінансову стабільність.

Так, зокрема, П. Шваб досліджуючи фінансовий стан домогосподарств, концентрує увагу на аналізі купівельної спроможності населення, оцінюванні рівня життя та рівня заробітних плат[1]. А. Ю. Рамський пропонує використання форми для оцінки фінансового стану домогосподарств, яка базується на групуванні активів та пасивів домогосподарства (основний/оборотний та власний/позиковий капітали відповідно) [2. с. 143].

Для оцінювання фінансового стану домогосподарств Т. Кізіма пропонує розраховувати два визначальних показники – коефіцієнт заборгованості (співставлення сукупних боргів і наявних активів) та коефіцієнт ліквідності (порівняння ліквідних активів і поточних зобов'язань). В межах останнього увага звертається на необхідність чіткого визначення ліквідних активів домашнього господарства та пропонується розраховувати грошовий мультиплікатор домогосподарства для можливості оцінки інвестиційних перспектив даного суб'єкта [3, с. 359-361].

Дослідник В. Ворошило пропонує здійснювати оцінку фінансового стану домогосподарства на основі комплексу показників за трьома групами[4, с. 122]:

- фінансово-майновий стан;
- наявність і обсяг оборотних коштів;
- фінансова стійкість.

Науковець Т. Дмитров пропонує оцінювати персональний фінансовий стан домогосподарства на основі низки коефіцієнтів[28, с. 76-87]:

- коефіцієнт ліквідності – відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань. Значення показника повинно бути більше 1.

Коцюрубенко Г. М. Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств / Г. М. Коцюрубенко // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – 2015. – № 26/1. – 235 с. – С. 190-195

— коефіцієнт покриття щомісячних витрат – співставлення готівки та обов'язкових щомісячних платежів. Розраховується як відношення ліквідних активів до 1/12 річних витрат;

— коефіцієнт заборгованості – відношення суми активів до суми зобов'язань;

— коефіцієнт довгострокового покриття особистих витрат – розраховується як відношення суми особистих доходів до суми постійних фіксованих витрат та показує у скільки разів наявні доходи можуть покрити платежі;

— коефіцієнт економії – відношення суми доходу, за умови економії, до загальної суми доходів;

— показники ефективності – коефіцієнт ефективності витрат (відношення доходів до витрат) та коефіцієнт ефективності доходів (відношення витрат до доходів). Коефіцієнти повинні бути більше 1 та менше 1 відповідно;

— коефіцієнт фінансової автономії – відношення власного капіталу до зобов'язань;

— показники структури багатства: показники структури активів та пасивів у персональному балансі домогосподарства, показники структури доходів та витрат по відношенню до особистих доходів, показники грошового потоку: вхідні та вихідні.

При використанні запропонованих методик визначення коефіцієнтів фінансового стану домогосподарства поза увагою залишається необхідність враховувати той факт, що з огляду на специфічність домогосподарства як суб'єкта фінансових відносин, фінансові ресурси домогосподарства у процесі свого руху є відмінними від фінансових ресурсів інших суб'єктів, зокрема щодо необхідності та першочерговості задоволення життєвих потреб населення, що в свою чергу, дає змогу припустити необхідність іншого підходу до аналізу фінансових ресурсів домогосподарств. Окреслений аспект є надзвичайно важливим для достовірності проведення оцінювання фінансових ресурсів домогосподарств та визначення інвестиційного потенціалу, як складової процесу формування та використання фінансових ресурсів.

Фінансова стійкість домогосподарства – це здатність домогосподарства реагувати на зміни внутрішніх та зовнішніх чинників за умови максимального непогіршення власного фінансового стану.

Складові формування фінансової стійкості домогосподарства визначаються особливостями функціонування домогосподарства як безпосереднього та самостійного учасника фінансових відносин та пов'язані в першу чергу зі здійсненням домогосподарствами операцій щодо купівлі/продажу різного роду активів. Фінансова стійкість домогосподарства проявляється та має вагоме значення для функціонування домогосподарства в тому випадку, коли домогосподарство є не лише споживачем товарів та послуг, але й виступає як інвестор та здійснює взаємодію з фінансово-кредитними установами та інститутами щодо управління інвестиційними ресурсами.

Встановлення пропорцій розподілу між напрямками витрат, визначення достатності фінансових ресурсів для життєзабезпечення тощо, залишаються поза увагою дослідників та науковців, хоча мають одне з вирішальних значень для формування фінансової стійкості, що обумовлює неможливість виключення їх з оцінювання при дослідженні фінансового стану домогосподарств.

Результатом розв'язання окреслених протиріч щодо управління фінансовими ресурсами домогосподарств та дослідження фінансової стійкості домогосподарств можуть стати теоретичні складові реалізація заходів щодо управління фінансовими ресурсами, спрямованих на формування та забезпечення фінансової стійкості домогосподарств:

Коцюрубенко Г. М. Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств / Г. М. Коцюрубенко // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – 2015. – № 26/1. - 235 с. – С. 190-195

1) оцінювання існуючого стану фінансової стійкості на основі моніторингу змін фінансового стану домогосподарства;

2) прийняття рішень щодо забезпечення фінансової стійкості домогосподарств та реалізації фінансової стратегії:

- аналіз диверсифікації джерел доходів домогосподарств;
- вибір та реалізація фінансової стратегії.

1). Складовою формування фінансової стійкості домогосподарств є моніторинг фінансового стану домогосподарства, який базується на проведенні його оцінювання. В основу пропонованого підходу покладено дослідження співвідношення між отриманими доходами та здійсненими за їх рахунок витратами й сформованими заощадженнями. Метою такого підходу є виявлення можливостей доходної бази функціонування домогосподарства забезпечувати його потреби та оцінювання ефективності розподілу наявних доходів у відповідності до необхідних витрат з метою визначення впливу на фінансову стійкість.

Враховуючи специфіку функціонування домогосподарства як суб'єкта фінансових відносин, при формуванні показників оцінювання фінансової стійкості домогосподарства, здійснено поділ на дві групи показників – пов'язані з забезпеченням споживання та здійсненням інвестування (Таблиця 1.).

Таблиця 1.

Система показників оцінювання фінансового стану домогосподарств
[розроблено автором]

Назва показника	Спосіб розрахунку	Значення
Показники фінансового забезпечення споживчих витрат		
Показник мінімальної достатності доходів ($C_{мдд}$)	$D/ПМ$, де ПМ – величина прожиткового мінімуму, Д – величина отриманих доходів	$C_{мдд} \geq 1$
Показник поточного фінансового забезпечення витрат ($C_{взв}$)	D/C , де С – величина здійснених витрат на споживання, Д – величина отриманих доходів	$C_{взв} \leq 0,5$
Показник абсолютного фінансового забезпечення витрат ($C_{афзв}$)	$C/ПМ$, де ПМ – величина прожиткового мінімуму, С – величина здійснених витрат на споживання	$1 \leq C_{афзв} \leq 2,5$
Показники фінансового забезпечення інвестиційних ресурсів		
Показник формування інвестиційного потенціалу ($C_{фп}$)	$ІП/Д$, де ІП – величина інвестиційного потенціалу, Д – величина отриманих доходів	$C_{фп} \geq 0,4$
Показник використання інвестиційного потенціалу ($C_{вфп}$)	$I/ІП$, де I – сума інвестованих заощаджень, ІП – величина інвестиційного потенціалу	$C_{вфп} \geq 0,8$

Показники фінансового забезпечення споживчих витрат:

– Показник мінімальної достатності доходів ($C_{мдд}$) – свідчить про можливість домогосподарства забезпечувати потреби щодо нормального функціонування за рахунок отриманих доходів. Розраховується як відношення суми отриманих доходів до величини прожиткового мінімуму, збільшеного пропорційно кількості учасників домогосподарства. Нормативне значення показника – 1, для позитивного впливу на фінансову стійкість значення показника має збільшуватись;

– Показник відносного забезпечення витрат ($C_{взв}$) розраховується як відношення суми витрат на споживання до суми отриманих доходів. Даний показник дає змогу зробити висновки щодо залежності домогосподарств від здійснюваних витрати

Коцюрубенко Г. М. Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств / Г. М. Коцюрубенко // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – 2015. – № 26/1. – 235 с. – С. 190-195

на споживання. Зменшення величини даного показника в цілому свідчить про збільшення інвестиційних ресурсів домогосподарства, що має позитивний вплив на фінансову стійкість даного суб'єкта. З огляду на можливість стовідсоткового проїдання належних домогосподарству ресурсів, значення показника $C_{ВЗВ}$ має бути не вищим за 0,5. Перевищення витрат на споживання 50% сукупних доходів свідчить або про неефективність використання наявних доходів, або про недостатність доходів для забезпечення поточної життєдіяльності домогосподарства;

– Показник абсолютного фінансового забезпечення витрат ($C_{АФЗВ}$) дає змогу проаналізувати на скільки доцільним є здійснення витрат на споживання по відношенню до потреб домогосподарства щодо забезпечення мінімальних потреб життєзабезпечення. Розраховується як відношення витрат на споживання до величини прожиткового мінімуму. Значення даного показника дає змогу розрахувати у скільки разів витрати на споживання перевищують мінімально необхідні витрати на життєзабезпечення домогосподарства. Розрахунок $C_{АФЗВ}$ доповнює висновок по $C_{ВЗВ}$ щодо доцільності здійснення споживчих витрат та формує передумови для виявлення резервів збільшення інвестиційних можливостей домогосподарства.

Показники фінансового забезпечення інвестиційних ресурсів:

– Показник використання інвестиційного потенціалу ($C_{ВФП}$) розраховується як відношення суми інвестованих заощаджень до величини сформованого інвестиційного потенціалу. Зміна значення показника нижче пропонованого граничного значення свідчить про формування неорганізованих заощаджень у домогосподарств.

– Показник формування інвестиційного потенціалу ($C_{ФФП}$) дає змогу проаналізувати потенційні можливості домогосподарства щодо формування заощаджень та інвестиційних ресурсів. Критерій для показника обрано з огляду на світові показники питомої ваги заощаджень у структурі ресурсів і витрат домогосподарств, з урахуванням особливостей функціонування українських домогосподарств і обраного критерію витрат на споживання в межах 50% усіх витрат. Кінцевий висновок по $C_{ФФП}$ можливо зробити лише у порівнянні з показником $C_{АФЗВ}$, з огляду на можливість існування двох ситуації для домогосподарства, коли показник $C_{ФФП}$ буде нижче пропонованого порогового значення:

– недостатності доходів для забезпечення поточних потреб,

– невикористання фінансового потенціалу для формування заощаджень.

Показник використання інвестиційного потенціалу та показник абсолютного фінансового забезпечення формують показники резервів збільшення інвестиційної складової фінансових ресурсів домогосподарств.

Розрахунок та визначення даних показників мають вагоме значення як для домогосподарства – з метою підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, так і для контрагентів домогосподарства:

– держави – для виявлення резервів щодо залучення вільних коштів домогосподарств до фінансової системи як інвестиційного та кредитного ресурсу; можливості прогнозування зміни фінансової стійкості домогосподарств при змінах державної політики формування доходів, рівня оподаткування тощо;

– для суб'єктів господарювання та фінансових посередників – для проведення оцінювання платоспроможності позичальників, потенційних можливостей інвесторів – учасників домогосподарства.

Впровадження системи критеріїв кожного із показників оцінювання фінансового стану дає змогу проведення порівняльного аналізу як для окремого домогосподарства (зміни в перспективі через проміжок часу, зміни в залежності від очікуваних структурних змін доходів та витрат, зміни в залежності від структури домогосподарства

Коцюрубенко Г. М. Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств / Г. М. Коцюрубенко // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – 2015. – № 26/1. – 235 с. – С. 190-195

тощо), так і здійснювати порівняльний аналіз фінансового стану домогосподарств між собою.

Комплексний аналіз фінансового стану домогосподарства у відповідності до запропонованих показників формує основу дослідження змін фінансової стійкості домогосподарства та стає передумовою розробки заходів щодо управління фінансовими ресурсами в розрізі зміни фінансової стратегії домогосподарства та структури доходів.

2). Другою складовою формування та забезпечення фінансової стійкості домогосподарства є прийняття рішень щодо найбільш ефективного використання наявних доходів і здійснення їх диверсифікації, та включає прийняття рішень щодо структури доходів та структури витрат домогосподарства.

Диверсифікація джерел формування доходів домогосподарств здійснюється після дослідження структури доходів, які отримує домогосподарство, а саме визначення величини доходів, їх структури у відповідності до джерел формування та спроможності забезпечувати потреби домогосподарства. Розширення потенційних джерел доходів зменшує вразливість домогосподарства щодо втрати чи зменшення розміру одного з отримуваних доходів.

Перед проведенням диверсифікації доходів домогосподарств має бути здійснено дослідження структури доходів домогосподарства за двома напрямками:

— питома вага кожного з доходів у загальній сукупності доходів, що сприятиме наочному представленню структури загального доходу домогосподарства. Аналіз проводиться за джерелами формування доходів, що дає змогу визначити «вагу» використання кожного із ресурсів для формування доходу та виявити наявні дисбаланси. Рівняння для розрахунку має наступний вигляд:

$$\frac{Доп}{СД} + \frac{Дпд}{СД} + \frac{Дв}{СД} + \frac{Тд}{СД} + \frac{Інд}{СД} = 1 \quad (1),$$

де СД – сукупні доходи домогосподарства у поточному періоді; Доп – доходи від використання ресурсу «робоча сила», а саме – оплата праці (заробітна плата), Дпд - отримання доходів від проведення підприємницької діяльності; Дв – доходи від власності, Тд - трансфертні платежі від держави, Інд – інші доходи, зокрема допомога родичів, кредитні ресурси, надані у користування домогосподарству тощо. Останні два види доходів хоч і не формуються безпосередньо з ресурсів, що ними володіють домогосподарства, однак включаються до загальної сукупності доходів та повинні бути проаналізовані з метою виявлення їх впливу на сукупний дохід домогосподарства. Розмежування Тд і Інд, дасть змогу прослідкувати наскільки залежним є домогосподарство від надходжень з державного та/або місцевого бюджету;

— можливість забезпечувати мінімальні потреби домогосподарства (формування корисних фінансових ресурсів) за рахунок доходу, що формується у наслідок використання кожного окремого ресурсу домогосподарства: співставлення кожного окремого виду доходу (Доп, Дпд, Дв, Тд, Інд) з прожитковим мінімумом в розрахунку на кожного учасника домогосподарства. Це дає змогу виявлення можливостей щодо здійснення інвестиційних операцій, враховуючі умови фінансування життєзабезпечення домогосподарства.

В умовах ринкової економіки питома вага Тд у структурі СД домогосподарств має бути нижчою за частку кожного із виокремлених доходів. Мета домогосподарства – досягти максимальної диверсифікації джерел доходів.

Подальше прийняття рішень щодо диверсифікації джерел доходів домогосподарств пов'язане з розподілом доходів за напрямками витрат, визначенням структури витрат домогосподарства, як складової формування та забезпечення фінансової

Коцюрубенко Г. М. Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств / Г. М. Коцюрубенко // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – 2015. – № 26/1. – 235 с. – С. 190-195

стійкості домогосподарства, та полягає у формуванні та реалізації фінансової стратегії. В умовах ринкової економіки управління фінансовими ресурсами домогосподарств та визначення фінансової стратегії формування та використання фінансових ресурсів домогосподарства є актуальним аспектом:

— макрорегулювання - з метою підвищення життєвого рівня населення, формування високого рівня оплати праці, залучення інвестиційних ресурсів населення в економічну систему і т. д.;

— мезорівня — з метою максимального залучення фінансових ресурсів домогосподарств до економічного обороту через розроблення комплексу послуг та фінансових інструментів у відповідності до потреб, уподобань та можливостей домогосподарств;

— мікрорівня, а саме – безпосереднього управління з боку членів домогосподарства з метою підвищення і збільшення доходної бази функціонування домогосподарства як найбільш значимого суб'єкта фінансово-економічних відносин.

Управління фінансовими ресурсами домогосподарства щодо ефективного їх формування та розподілу проявляється у розробці фінансової стратегії (розвиток, накопичення, інвестування, стабілізація), яка враховує не лише домінуючий напрям отримання доходів, але й віддзеркалює вплив вікових особливостей учасників домогосподарства [6]. Вдала реалізація фінансової стратегії забезпечує фінансову стійкість домогосподарства, дає змогу підвищити рівень доходів та мінімізувати витрати. Зважене і продумане стратегічне управління є основою для виявлення резервів і підвищення можливостей для поліпшення матеріальної бази домогосподарств.

Висновки. Реалізація заходів щодо управління фінансовою стійкістю забезпечує створення передумов для підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів домогосподарств. З огляду на особливості домогосподарств як учасників фінансових відносин, заходи щодо формування та забезпечення фінансової стійкості домогосподарств розроблено з урахуванням важливості залучення фінансових ресурсів домогосподарств до інвестиційних процесів без погіршення стану фінансування потреб поточної життєдіяльності.

Бібліографічні дані.

1. Шваб П. В. Витрати і доходи домогосподарств України в період економічної кризи [Електронний ресурс] / П. В. Шваб // Науково-виробничий журнал «Облік і фінанси АПК». – 2012. – №2. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1378/35/>
2. Рамський А. Ю. Фінанси домогосподарств та їх роль у забезпеченні попиту ат пропозицій на ринку капіталів/ А. Ю. Рамський // Бізнесінформ. – 2013. – №12. – с. 136-144
3. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія/ Т.О. Кізіма; [вст. слово С.І. Юрія]. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
4. Ворошило В. В. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави: дис. ... кандидата економ. наук: спец. 08.00.08/ В. В. Ворошило. – С., 2012. – 255 с.
5. Дмитров Т. Персонални финанси: Учебникът/ Т. Дмитров. – Свищов: АИ «Ценов». – 2010. – с.225
6. Баранова В. Г. Фінансова стратегія як складова управління фінансовими ресурсами домогосподарства / В. Г. Баранова, Г. М. Коцюрубенко // Економіка та держава. – 2014. – № 12. – С. 20-23.

References

Коцюрубенко Г. М. Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств / Г. М. Коцюрубенко // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – 2015. – № 26/1. - 235 с. – С. 190-195

1. Shvab P. V. (2012) Expenses and income of households in Ukraine in the period of economic crisis, *Naukovo-vyrobnychyj zhurnal «Oblik i finansy APK»*, vol.2, available at: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1378/35/> (Accessed 02.2015).
2. Rams'kyj A. Yu. (2013) The finances of households and their role in ensuring popauth AO proposals on the capital market, *Biznesinform*, vol.12, pp. 136-144
3. Kizyma T.O. (2010) *Finansy domohospodarstv: suchasna paradyhma ta dominanty rozvy-tku: monohrafiia* [The household Finance: a contemporary paradigm and the dominant development: monograph], Znannia, Kyiv, Ukraine
4. Voroshylo V. V. (2012) «Finansy domashnikh hospodarstv at finansovij systemi derzhavy Abstract of Ph.D. dissertation, Money, finances and credit, National Academy of environmental and resort construction, Simferopol, Ukraine
5. Dmytrov T. (2010) *Personalny fynansy: Uchebnyk't* [Personal Finance], AY «Tsenov», Svyschov, Bulgaria
6. Baranova V. H. and Kotsiurubenko A. N. Financial strategy as a component of the management of household financial resources, *Ekonomika ta derzhava*, vol.12, pp. 20-23.